

Vad betyder källkritik i ett skolsammanhang?

**En diskursanalys av nyhetsmediers framställning av källkritik
inom skolan och historieämnets roll inom detta.**

C-Uppsats skriven av Erik Stolt

Examinerande lärare: Karin Jonsson & Yuliya Yurchuk

Handledare: Andreas Åkerlund

Södertörns högskola | Ämneslärarprogrammet

C-Uppsats 15 Hp

Historia III | HT, 2022

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att genom tillämpandet av en kvalitativ diskursanalys och ett medieteoretiskt perspektiv förstå historieämnets plats i den allmänna mediediskursen om källkritik. Studiens material består av tidningsartiklar från svenska dagstidningar publicerade mellan 2010–2022 som berör ämnet källkritik i samband med skola. Dessa artiklar presenteras sedan tematiskt utefter de teman som är framträdande i artiklarna. Studiens huvudsakliga resultat visar att nyhetsmediernas bild av källkritik främst är kopplat mot samhällets digitalisering och att historieämnets roll hamnar i skymundan vid kunskapsförmedling kring källkritik. Historieämnets nämns ett antal gånger men fungerar då snarare som en bisats till digitaliseringen. Resultatet går således delvis i linje med skolans styrdokument där källkritiken ofta kopplas mot just digitaliseringen.

Nyckelord: Medier, diskurs, källkritik, historieämnets, tidningar, styrdokument, digitalisering.

Sammanfattning	1
Inledning	3
Syfte & frågeställning	4
Bakgrund	5
Forskningsöversikt	7
Källkritik i skolan som helhet	8
Källkritik i historieämnet	11
Mediers inverkan på samhället	13
Teori	13
Medieteori	14
Metod	16
Diskursanalys	17
Källmaterial	18
Urval	19
Avgränsning	19
Etiska överväganden	20
Undersökning	20
Digitalisering	21
Källkritik som eget ämne	25
Kontroversiella frågor	28
Historieämnet	31
Slutdiskussion	32
Referenslista	37
Tidningsartiklar	37
Litteratur	39
Internetkällor	40

Inledning

Vad källkritikens syfte är i dagens skola är enkelt att svara på, det är bara att läsa Skolverkets styrdokument. Denna studie intresserar sig dock för vad samhällsbilden av detta syfte är. För att svara på denna fråga utgår studien ifrån mediers framställning av detta syfte, i form av en kvalitativ diskursanalys av artiklar från dagstidningar. Medier är något som når de flesta invånarna, även om graden av konsumtion givetvis är olika. I Sverige kategoriseras en tidning som dagstidning om den utges minst en gång i veckan. I de nordiska länderna når dagstidningar 65–76 % av populationen, där framförallt de yngre läsarna i högre grad väljer att läsa artiklarna digitalt.¹ ”Medier ger den enskilde möjlighet att övervaka händelser i hans eller hennes omgivning – för att överväga en reaktion och för att förklara för sig själv eller andra ’vad som har hänt’ eller ’vad som bör göras’”² Medier har även möjlighet att, på gott eller ont, påverka sådant som politiska beslut. Den bild som medier målar upp kring en händelse eller problem påverkar med andra ord både individen och samhället. För att komma underfund med vad mediers bild av källkritikens syfte är krävs det att begreppet källkritik sätts under ett förstöringsglas. Det innebär alltså att försöka utröna vad det är som styr ett visst språkbruk kring begreppet och vad detta innebär. Utifrån dessa premisser kommer diskursanalysen att användas som metod för denna studie.

Resultaten av denna studie kommer att diskuteras i relation till de styrdokument som artiklarna syftar till vilka presenteras i studiens bakgrundskapitel. Utöver detta kommer även tidigare forskning kring hur man arbetar med källkritik i skolan och mediers påverkan av samhället att presenteras. Bakgrunden för val av ämne till detta självständiga arbete är ett intresse för nyhetsmedier och inte minst hur dessa kan tänkas påverka innebörden av begrepp och fenomen. Jag menar att sådant som synen på ett begrepp kan skilja sig åt mellan mediers framställning av det kontra en professions uppfattning av det. Jag är därför nyfiken på vad gemene man kan tänkas ha för uppfattning av begreppet källkritik i ett skolsammanhang och utgår då från den bild av begreppet som nyhetsmedier målar upp.

---

¹ Lennart, Weibull & NE-redaktionen. Dagstidning. *Nationalencyklopedin*, u.å. <https://www-ne-se.till.biblextern.sh.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/dagstidning> [Hämtad 2022-11-22].

² Klaus, Bruhn Jensen, *Medier och samhälle: en introduktion*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009, s. 27.

Syfte & frågeställning

Sedan införandet av läroplanerna Lgr- och Lgy11 har det riktats ett starkt ljus mot elevernas kunskapsutveckling inom källkritik. Likt skolans demokratiuppdrag skall all undervisning genomsyras av källkritik. Det är således inte ett specifikt ämnes uppgift att bredda denna kompetens hos eleverna. Samtidigt finns det ämnen där källkritik förekommer i större utsträckning, exempelvis inom historieämnet. Genom den utbildning och erfarenhet som lärare och annan skolpersonal besitter bör de vara väl lämpade att realisera denna kunskapsförmedling till eleverna. Under de tillfällen jag varit på verksamhetsförlagd utbildning har jag även tagit del av dels undervisningstillfällen då detta realiseras, dels de diskussioner som lärare för med varandra för att utveckla deras undervisning kring ämnet. Skolans arbete med källkritik är dock inte något som det bara talas om i skolvärlden. Det är även ett ständigt återkommande ämne för nyhetsmedier.

Människors åsikter påverkas av den bild av olika fenomen som medier målar upp.³ Styrdokumentens riktlinjer över hur skolan ska arbeta med källkritik behöver därför inte nödvändigtvis stämma överens med samhällets bild av det. Detta menar jag kan vara problematiskt då det krävs en någorlunda enhetlig bild över ett syfte för att effektivt kunna realisera det. Syftet med denna studie är därför att förstå historieämnets plats i den allmänna mediediskursen om källkritik. Genom att följa dagstidningars rapportering kring detta ämne vill jag försöka utröna vad som tillskrivs historieämnet och vad som presenteras som ett mer övergripande uppdrag för skolan som helhet.

Mina frågeställningar är följande:

- Hur ser den allmänna diskursen om källkritik ut?
- Var finns historieämnet inom denna diskurs?

---

³ Walter, Lippman 1922/1997, se Jesper, Strömbäck, 'Medialisering och makt [Elektronisk resurs] En analys av mediernas politiska påverkan', Statsvetenskaplig Tidskrift., 110:4, 385–405, 2008 <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-9642>, s. 386–387.

Bakgrund

Genom styrdokument skapas de mål och riktlinjer som skolan ska förhålla sig till vid undervisning. Detta innebär inte att styrdokumentet styr hur denna undervisning ska genomföras utan fastställer snarare vad slutprodukten av undervisningen ska bli. Lgr11 och Lgy11 beskriver alltså den kunskap som eleverna efter avslutad utbildning i grundskolan respektive gymnasiet ska erhålla. Läroplanerna innehåller information om den värdegrund som den svenska skolan vilar på, dess övergripande mål och riktlinjer samt ämnesspecifika riktlinjer kring vad som skall undervisas. Kopplat till ämnena finns även information om vad som krävs från eleverna för att uppnå de olika betygen i respektive ämne. Källkritik är ett återkommande tema i båda dessa läroplaner. I framförallt Lgr11, läroplanen för grundskolan, kopplas det till den ökade digitaliseringen och således den ökade mängd information som eleverna ständigt möter. Lgr11 säger exempelvis att:

[e]leverna ska kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet, med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Studiefärdigheter och metoder att tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktiga. Det är också nödvändigt att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska information, fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ.⁴

Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt kunna värdera information.⁵

Under avsnittet *alla som arbetar i skolan ska*: står det även att ”i arbetet med normer och värden uppmärksamma både möjligheter och risker som en ökande digitalisering medför.”⁶

---

⁴ Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2019, Sjätte upplagan, Skolverket, [Stockholm], 2019, s. 7, <https://www.skolverket.se/publikationsserier/styrdokument/2019/laroplan-for-grundskolan-forskoleklassen-och-fritidshemmet-reviderad-2019> [Hämtad 2022-10-20]

⁵ Skolverket 2011: reviderad 2019, s. 7–8.

⁶ Skolverket 2011: reviderad 2019, s. 10.

För ämnet historia står det att undervisningen bland annat ska utveckla elevernas förmåga att värdera olika källor kopplade till historiska skeenden. Vidare säger läroplanen att eleverna ska utveckla sin kunskap inom ”[v]ad begreppen kontinuitet och förändring, förklaring, källkritik och identitet betyder och hur de används i historiska sammanhang.”⁷ Vid beskrivning av historieämnets kunskapskrav menar Lgr11 att elever efter årskurs 6 ska kunna ”använda historiskt källmaterial för att dra enkla slutsatser om människors levnadsvillkor, och för då *enkla* resonemang om källornas användbarhet”⁸. Vad som skiljer betygskriterierna för de olika betygen är betoningen på vilken nivå av komplexitet som eleverna för i sitt resonemang kring källors användbarhet. Efter årskurs 9 ska elever kunna ”använda historiskt källmaterial för att dra *enkla* och till *viss del* underbyggda slutsatser om människors levnadsvillkor, och för då enkla och till viss del underbyggda resonemang om källornas trovärdighet och relevans.”⁹ Betygskriterierna för årskurs 9 följer samma tema som för årskurs 6.

Läroplanen för gymnasieskolan, Lgy11, kopplar även den källkritik mot digitaliseringen, även om det inte är lika påtagligt som i grundskolans läroplan. Detta skulle kunna vara ett resultat av att kunskaperna som eleverna förväntas erhålla i gymnasiet bygger på det som de redan lärt sig i grundskolan. Om källkritik säger Lgy11 att elever ska

kunna orientera sig i en komplex verklighet med stort informationsflöde och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta.¹⁰

Under avsnittet om övergripande mål och riktlinjer står det även att elever ska kunna ”använda sina kunskaper som redskap för att – kritiskt granska och värdera påståenden och

---

⁷ Skolverket 2011: reviderad 2019, s. 210.

⁸ Skolverket 2011: reviderad 2019, s. 211-212.

⁹ Skolverket 2011: reviderad 2019, s. 213.

¹⁰ *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011 [Elektronisk resurs]*, Skolverket, Stockholm, 2011, s. 7, <http://hdl.handle.net/2077/31404> [Hämtad 2022-10-20]

förhållanden”¹¹ och ”har förmåga att kritiskt granska och bedöma det han eller hon ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor”¹². Källkritiken finns även med vid riktlinjerna kring historieundervisningen där eleverna ska utveckla sina förmågor i att söka, granska, tolka och värdera olika källor utifrån källkritiska metoder. För de olika betygsstegen står det att ”[e]leven kan med viss säkerhet söka, granska och tolka källmaterial för att besvara frågor om historiska skeenden samt göra enkla reflektioner över materialets relevans. I värderingen utgår eleven från något källkritiskt kriterium om källans användbarhet och dess betydelse för tolkningen”¹³ Betygsindelningen följer sedan samma schema som tidigare beskrivits, det handlar alltså om vilket komplexitet eleven visar vid dess resonemang.

Läroplanerna ger klara riktlinjer kring hur skolor ska arbeta med källkritik, dels som ett övergripande uppdrag, dels mer ämnesspecifikt. I framförallt Lgr11, läroplanen för grundskolan, kopplas det mot digitaliseringen och således implicit det faktum att information är lättåtkomligt för dagens elever. Lgy11, läroplanen för gymnasiet, är mer sparsam när det kommer till att koppla källkritikens roll mot just digitaliseringen. Istället framhävs dess roll snarare som en viktig del i elevernas kunskapsutveckling inom historieämnet.

Forskningsöversikt

Relevant forskning för denna studie är sådan forskning som rör källkritik i skolan och mediers påverkan på samhället. Forskningen är uppdelad efter studier som undersöker arbetet med källkritik i skolan som helhet, arbetet med källkritik inom historieämnet och slutligen mediers påverkan på samhällsfrågor. Forskning kring hur lärare arbetar med källkritik i skolan har relevans för denna studie då det ger en bild över hur styrdokumentens riktlinjer realiserar i praktiken. Den bild av källkritik inom skolan som nyhetsmedier projicerar kan således ställas i kontrast mot dels styrdokumentet, dels verksamma lärares uppfattning av begreppets syfte. Genom att undersöka nyhetsmediers framställning av källkritikens roll inom dagens skola bidrar denna studie till att ge en bild över hur yttre faktorer kan tänkas påverka

---

¹¹ Skolverket 2011, s. 9.

¹² Skolverket 2011, s. 10.

¹³ Skolverket 2011, s. 68.

människors åsikter och uppfattning över sådant som skolan undervisar om. Jag menar att även människor som har koppling till skolvärlden kan påverkas av nyhetsmediernas bild över källkritikens syfte i ett skolsammanhang. Lärarna som ska förmedla denna kunskap kan således tänkas anpassa undervisningen efter nyhetsmediernas framställning av det, snarare än att utgå från styrdokumentens riktlinjer kring undervisningens syfte.

Källkritik i skolan som helhet

Ann-Britt Enochsson har intervjuat lärare och studenter kring vad de upplever att källkritik handlar om, och där de flesta intervjuade upplever att det handlar om vad som är rätt eller fel.¹⁴ Hon ger även en kort historisk tillbakablick där hon redogör för hur det var att använda sig av digitala medier under början av millenniumskiftet och menar att det då fanns en form av ömsesidig kunskapsutväxling mellan elever och lärare. Eleverna behärskade i många fall digitala medier bättre än lärarna medan lärarna i högre grad var kunniga i källkritik. Elever och lärare skulle med andra ord lära sig av varandra. Enochsson menar att detta är problematiskt då det krävs en helhetsförståelse för eleverna när de ska bredda sin kompetens. Hon jämför det med att det skulle krävas två personer för att köra en bil, en som vet hur man manövrerar bilen men samtidigt inte kan några trafikregler och en som sitter bredvid och kan trafikregler men inte vet hur man kör bilen.¹⁵

Utöver intervjuer kring vad elever och lärare upplever att källkritik handlar om fick de även göra ett test kopplat till informationssökning där det konstaterades att eleverna och lärarna har svårt för liknande saker. Enochsson menar därför att det är svårt för lärarna att guida eleverna i informationssökning när de, i vissa fall, själva har bristande kunskap i det.¹⁶ Studien rör framförallt informationssökning i skolan där Enochsson menar att källkritiken riskerar att bli en form av checklista för eleverna, där sådant som kunskap kring olika sökfunktioner och algoritmer utelämnas. Hon instämmer till viss del med andra informationssökningsforskare som menar att en ny gren inom skolans källkritik borde införas

---

¹⁴ Ann-Britt Enochsson, "Hur talet om källkritik kan motverka sitt syfte", *KAPET Karlstads universitets Pedagogiska Tidskrift*, 15: 2 (2019), s. 6.

¹⁵ Enochsson 2019, s. 6.

¹⁶ Enochsson 2019, s. 7.

benämnt som *sökkritik*.¹⁷ Syftet med införandet av begreppet är att bredda begreppets betydelse så att det inte bara handlar om att granska källor utan även hur exempelvis en sökmotor sorterar resultaten när man söker efter källor. För att öka elevernas kompetens inom informationssökning efterlyser Enochsson mer samtal mellan elever och vuxna kring användandet av söktjänster. För att detta ska vara möjligt krävs det även att elever får tid för att använda digitala medel där denna form av informationssökning är tillgänglig. Slutligen menar hon även att det inte bara är eleverna som behöver öva denna kompetens utan även lärare.

I Hanna Carlssons & Olof Sundins studie undersöker de hur undervisning kring informationssökning och källkritik tillämpas i skolan. De följer elever i årskurs 9 och deras lärare i ämnena svenska och samhällskunskap för att försöka fastställa hur informationssökning och källkritik undervisas i dessa ämnen och hur det i sin tur påverkar elevernas kunskapsutveckling inom både skolan och vardagen som helhet. Totalt har 8 lärare och 3 bibliotekariéer intervjuats medan 239 elever svarat på en enkätundersökning.¹⁸ Carlsson & Sundin lokaliserar tre olika tillvägagångssätt som skolorna arbetar med informationssökning och källkritik. De kategoriserar dessa som *informationssökning och källkritik som isolerat kunskapsinnehåll*, *informationssökning och källkritik som integrerat kunskapsinnehåll* och *informationssökning och källkritik som aspekt på kunskapsinnehåll*.¹⁹

På framförallt en av skolorna var det tydligt att de arbetade efter den första kategorin, att informationssökning och källkritik behandlades separat i ämnena svenska och samhällskunskap.²⁰ Detta skulle enligt Carlsson & Sundin kunna vara en effekt av läroplanens tydliga riktlinjer kring undervisningen om informationssökning och källkritik i just dessa ämnen. Samtidigt menar de att det finns många risker med detta tillvägagångssätt. Dels riskerar det att bli en form av upprepning för eleverna om det saknas en ämnesöverskridande plan kring elevernas progression inom undervisningen kring informationssökning och källkritik. Dels riskerar den att begränsa läraren vid bedömningen av elevernas förmågor då

---

¹⁷ Enochsson 2019, s. 8-9.

¹⁸ Hanna, Carlsson & Olof, Sundin, *Sök- och källkritik i grundskolan [Elektronisk resurs] En forskningsrapport*, Lund University, Lund, 2018, s. 2.

¹⁹ Carlsson & Sundin, 2018, s. 67.

²⁰ Carlsson & Sundin, 2018, s. 67-68.

varje enskild lärare behöver utforma någon form av examinerande moment kopplat specifikt till sitt ämne.

I många av de skolor som denna studie tar avstamp i arbetar de med informationssökning och källkritik som ett integrerat kunskapsinnehåll, alltså kategori två. I vissa fall sker detta genom ämnesöverskridande samarbeten, i andra fall som en gemensamt utarbetad plan för hela skolans undervisning.²¹ Carlsson & Sundin är tydliga med att förklara att det inte nödvändigtvis finns någon korrelation mellan följande påstående men menar ändå att användandet av en integrerad undervisning kring informationssökning och källkritik troligtvis leder till ökad kunskapsutveckling för eleverna samtidigt som det underlättar för lärarna. Bland de intervjuade fanns även skolbibliotekarier, deras roll kring undervisning av informationssökning och källkritik är något svårdefinierbar. Å ena sidan kan de fungera som en bra extraresurs för eleverna då de är väl lämpade för undervisning av ämnet. Å andra sidan riskerar lärare att i för stor utsträckning utlokalisera undervisningen. Det sistnämnda leder inte bara till ökad arbetsbörda för skolbibliotekarien utan även att det blir svårigheter vid bedömning av eleverna.

En av skolorna sticker ut något mot resterande skolor då den i högre grad ser på informationssökning och källkritik som en aspekt på ett specifikt kunskapsinnehåll istället för att se det som ett undervisningsinnehåll i sig.²² Läraren från denna skola väljer exempelvis att koppla undervisningen kring informationssökning och källkritik mot aktuella händelser snarare än att i förhand planera undervisningstillfällena kring ämnet. Carlsson & Sundin menar att fördelarna med att arbeta kring ämnet såsom denna lärare beskriver är att eleverna, genom att koppla undervisning till dagsaktuella händelser, i högre grad finner undervisningen relevant och således utvecklas inom ämnet. Nackdelarna med detta tillvägagångssätt är att undervisningen om informationsteknik och källkritik riskerar att bli för grund och att eleverna således inte utvecklas tillräckligt mycket inom ämnet.²³ Utöver detta blir det även en bedömningsfråga då läraren riskerar att inhämta för lite bedömningsunderlag från eleverna.

---

²¹ Carlsson & Sundin, 2018, s. 68.

²² Carlsson & Sundin, 2018, s. 68.

²³ Carlsson & Sundin, 2018, s. 68-69.

Källkritik i historieämnet

Skolverket publicerar genomgående forskning kring utbildning. I en av dessa sammanställningar presenteras Martin Stolares forskning kring hur man kan arbeta med källor i historieundervisning.²⁴ Studien tar avstamp i en fallstudie där elever i årskurs 4 och 5 arbetar med källor kopplade till vikingatiden för att genom detta försöka tolka hur vikingarna levde. Stolare menar att delar av denna undervisning är framgångsrik medan andra delar är problematiska. Ett grundproblem vid undervisning om historiska källor är att innebörden av begreppet källa skiljer sig åt mellan historieämnet och andra ämnen. Han menar att det i andra ämnen ofta följer den mer vardagliga tolkningen av vad källkritik är, att värdera och söka information från källor medan det i historieämnet även innefattar att kunna tolka dessa källor.

Det blir således ytterligare en dimension i källbegreppet vid historieundervisning då eleverna förväntas kunna skapa sig en uppfattning om exempelvis den tidsperiod som källan härstammar från. Denna del har eleverna svårt för i studien vilket Stolare menar är ett resultat av att undervisningen kring källor i för stor del är frånkopplad källornas kontext. Att som historielärare arbeta med källor kräver därför att man redogör för denna skillnad i källbegreppet för eleverna. Det kräver även att man i större utsträckning låter källorna bli en del av historieundervisning. Stolare menar även att det inom historieämnet finns en berättartradition vilket försvårar elevernas möjligheter att utveckla deras analytiska förmåga kring källor. Detta blev påtagligt när eleverna, genom att använda olika textböcker skulle finna information om hur vikingarna levde. Det visade sig att texterna för det mesta gav samma information vilket ledde till att elevernas uppgift kring källtolkning snarare blev en redogörelse över deras läromedel.

Patrik Johansson redogör för att elever inom historieämnet ska utveckla deras kunskap kring hur man arbetar med historiska källor men menar samtidigt att det är något svårtolkat vad

---

²⁴ Skolverket. *Berättande tradition utmanar historisk källhantering*. Stockholm: Skolverket, 2016. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/berattande-tradition-utmanar-historisk-kallhantering> [Hämtad 2022-11-05]

innebörden av detta faktiskt är.²⁵ Han menar att det finns en motsättning mellan styrdokumentens riktlinjer och hur undervisningen i historieämnet går till i praktiken. Källkritiska övningar tenderar att bli separerade från den historiska aspekten av historieämnet och upplevs således som lösryckta ur sitt sammanhang. Övningar tenderar att utgå från kortare texter från elevernas läromedel som sedan ska analyseras utefter de källkritiska kriterierna. Resultatet av detta blir att eleverna inte tränas i det som gör källhantering unikt för historieämnet, den tolkande aspekten. David Rosenlund menar att läromedlen i historieämnet tenderar att utgå från berättelser och att utrymmet för kunskapsutveckling inom den tolkande aspekten således försvåras.²⁶ Detta resonemang följer Stolares forskning som menar att historieämnet präglas av en berättandetradition vilket hämmar historisk källhantering.²⁷

Mikael Berg har genom fokusgruppsintervjuer med historielärare fastställt tre olika grenar kring hur arbetet med källkritik kopplat till historieämnet kan gå till.²⁸ Han menar att det dels handlar om en disciplinär förståelse vilket han likställer med vetenskapliga begrepp kopplade till källkritik, exempelvis tendens och närhet. Dels handlar det om progression vilket han kopplar mot att anpassa undervisningen kring källkritik efter begrepp som står eleverna nära. Slutligen handlar det om en laborativ förståelse vilket innebär att vidga elevernas perspektivtagande förmågor. Resultatet av Bergs studie visar på att lärarna genom progression närmar sig ett mer disciplinärt tillvägagångssätt vid arbetet kring källkritik.²⁹ De menar alltså att arbetet grundar sig i mer vardagliga begrepp som eleverna känner till, exempelvis att de talar om vad som utgör en källa för att sedan utveckla detta och tala om den källkritiska metoden. Även den laborativa förståelsen relateras i viss mån till elevernas vardagsliv, i form av att det kopplas mot sociala medier. Fokus riktas alltså mot elevernas intressen snarare än mot historieämnets kunskapsinnehåll. Lärarna som Berg intervjuar menar även att eleverna, genom att få arbeta med uppgifter kopplade till dagsaktuella händelser och

---

²⁵ Patrik, Johansson, *Lära historia genom källor: undervisning och lärande av historisk källtolkning i grundskolan och gymnasieskolan*, Institutionen för de humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnenas didaktik, Stockholms universitet, Diss. (sammanfattning) Stockholm: Stockholms universitet, 2019, Stockholm, 2019, s. 10-11.

²⁶ Rosenlund 2015, se Johansson 2019, s. 11.

²⁷ Skolverket, 2016.

²⁸ Mikael, Berg, 'Källkritik i skolan [Elektronisk resurs] Historielärares förståelser av källkritik som disciplinär, laborativ och kontextuell kunskap i ett progressionsperspektiv', *Nordidactica: Journal of Humanities and Social Science Education.*, 15:1, 1–25, 2021 <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:du-37588>, s. 1.

²⁹ Berg, 2021, s. 17–18.

där läraren bidrar med kontext kring dessa händelser utvecklar deras kontextuella förståelse. Här blir ämneskunskaperna kring historieämnet således en viktig byggsten för att öka elevernas förståelse kring källkritik.

Mediers inverkan på samhället

Forskningsfältet kring medier kopplat till skolan är tunt. Jesper Strömbäck har däremot studerat mediers inflytande över politik. I studien refererar han till Walter Lippman som menade att människors åsikter i hög grad baseras på mediers bild av verkligheten snarare än den faktiska verkligheten.³⁰ Den verklighet som medier skapar blir således en form av pseudoverklighet, framförallt när det förmedlas en bild av verkligheten som konsumenten av nyheterna är utanför. Att vara utanför en verklighet ska här förstås som ett område man inte är en del av, i min studies fall skulle det kunna vara personer som tar del av nyheter kring skolan men som inte är en del av skolvärlden. Här introduceras även begreppet medialisering vilket syftar till vilken grad medier faktiskt påverkar olika fält inom samhället. Strömbäcks studie tar avstamp i enkätundersökningar med riksdagsledamöter och politiska journalister där de får svara på frågor kopplade till mediers inflytande över politik och samhället som helhet.³¹ Resultatet av studien visar att både riksdagsledamöterna och journalisterna anser att medierna har en betydande makt över dagordningar och över allmänheten som stort.

Teori

Denna studie använder dels teorier kopplade till medier, dels diskursanalysen vilken betraktas som både teori och metod. Fördelarna med att använda dessa teorier är att de komplementerar varandra väl då diskursen har en framträdande roll inom båda teorier.

---

³⁰ Lippman 1922/1997, se Jesper, Strömbäck, 2008, s. 386–387.

³¹ Strömbäck 2008, s. 401.

Medieteori

Kommunikation är grundbulten i ett samhälle. Att kommunicera är något vi alla gör dagligen, vare sig det rör sig om kommunikation genom samtal, brev eller massmedier är det något som påverkar våra uppfattningar om allt från middagsplaner till världsåskådning. Kommunikation möjliggör planering av vardagen samtidigt som det formar samhället. Drotner sammanfattar kommunikationens betydelse för samhället med meningen ”[u]tan kommunikation, ingen samhällsordning, ingen samhällsordning – inget samhälle”³². Medie- och kulturforskaren Janice Radway menar att massmedier fungerar som resurser i samhället samtidigt som de även innehåller diskurser om samhället.³³ Mediers roll är att kommunicera ett budskap till deras publik, samtidigt känner publiken en form av tillhörighet genom denna kommunikation.³⁴ Detta menar Carey är kommunikationens två dimensioner.³⁵ Att det dels fungerar som transmission av ett budskap, dels som ett led i utformandet av samhället då mediernas mottagare låter denna konsumtion av exempelvis nyheter bli en del av deras liv.

För att förstå korrelationen mellan medier och dess påverkan på individen och samhället behöver man först förstå begreppet kultur i detta sammanhang. Kultur är inom medieteori det ramverk som samhället och dess institutioner bygger på.³⁶ Medier blir således en viktig del i kommunikationen av denna kultur. Samtidigt behöver man ha klart för sig att den kultur som medier kommunicerar är en tolkning av rådande kultur. Hur denna förmedling sedan tas emot av mediernas konsumenter beror på hur väl den stämmer överens med deras bild av det samhälle de lever inom. Det är således tre faktorer som påverkar hur kulturskildringen tolkas, dessa är textens utförare, mottagaren och samhället. Vad finns det då för fler orsaker till att människor konsumerar medier?

---

³² Drotner (red) 2000, s. 321.

³³ Radway 1984, se Drotner (red), 2000, s. 324.

³⁴ Drotner (red), 2000, s. 14-15.

³⁵ Carey 1989, se Drotner (red), 2000, s. 14–15.

³⁶ Bruhn Jensen 2009, s. 32.

Kirsten Drotner menar att konsumtion av medier leder till en *Time-out-* och *Time-in-kultur*.³⁷ Inom vissa sporter finns möjligheten för coachen att be om en time-out för att, mitt under pågående match, diskutera taktik med sitt lag. Trots att detta är ett avbrott från den pågående matchen är det samtidigt en del av sporten. Likt dessa sporter består även livet av tillfällen där man, bildligt talat, pausar vardagen. Detta kan vara när man besöker en restaurang för en lyxig middag eller vid ett konsertbesök. Bägge dessa är, likt en time-out i fotboll, ett avbrott från vardagen samtidigt som det även är en del av vardagen. Drotner menar att samma sak gäller för konsumtionen av medier, att detta fungerar som en form av time-out samtidigt som det är en del av de flesta människors liv. Denna, i sitt sammanhang, korta paus från verkligheten skapar förutsättningar för att reflektera över det alldagliga och kan genom detta leda till förändringar, både på individ- och samhällsnivå.

Formen av nyhetsmedium fyller även de olika funktioner för individen och således även samhället. Utifrån Marshall McLuhans medium theory spelar mediernas innehåll mindre roll för dess konsumenter än den faktiska formen som nyheterna förmedlas genom. Olika medier har med andra ord olika budskap kopplade till dem. Jensen förklarar detta med att det ger en annan upplevelse för läsaren att ta del av nyheterna i en morgontidning än att kontrollera händelser på internet under lunchrasten eller att få dem sammanfattande under kvällens tv-nyhetssändning.³⁸ Ett intressant begrepp kring medieteorin är determination vilket syftar till att klarlägga hur förhållandet mellan samhället och teknologi³⁹ ter sig. Med andra ord, vilka element som har påverkat andra element och således orsakat en förändring.⁴⁰ Detta perspektiv leder till en paradox likt om det var hönan eller ägget som kom först. Är det dagstidningar som skapar kommunicerande samhällsmedborgare eller är det samhällsmedborgarna som skapar dagstidningar som medel för att kommunicera med varandra?

Nyhetsrapportering är även en form av berättande. Detta förmedlande av händelser följer därför en viss logik. Exempelvis är det inte önskvärd om en berättelse innehåller för många sidospår som sedan inte besvaras, det krävs med andra ord en sammanhängande förmedling

---

³⁷ Kirsten, Drotner (red.), *Medier och kultur: en grundbok i medieanalys och medieteorin*, Studentlitteratur, Lund, 2000, s. 325-326.

³⁸ Jensen, 2009, s. 56.

³⁹ Teknologi tolkas i detta sammanhang som tekniska lösningar snarare än teknik i ett digitalt syfte.

⁴⁰ Jensen, 2009, s. 58-59.

av berättelsens budskap.⁴¹ I en berättelse krävs det därför att de signifikanta händelserna som berättelsen vill skildra är urskiljbara för dess läsare. För att urskilja vilka dessa signifikanta händelser är behöver man dels fastställa vad som berättas, dels hur detta berättas. Berättelser innehåller händelser och aktanter⁴². Hur en författare sedan väljer att presentera händelseförloppet i en berättelse styrs av dess syn på omvärlden, det är med andra ord de diskurser som författaren väljer att utgå från i sin skildring som styr berättelsens utformning. Diskurser är således en viktig del vid tolkning av mediala texter. Vald metod för denna studie är därför diskursanalysen vilken betraktas som både en metod och teori.

Metod

Vid insamlandet av material har korta sammanfattningar kring artiklarnas huvuddrag antecknats tillsammans med vilken aktör det är som talar. Artiklarna har sedan färgkodats där en färg representerar de artiklar som handlar om källkritik och skolan som helhet och en annan färg representerar de artiklar som även belyser historieämnets roll inom kunskapsförmedlingen av källkritik. Detta kommer inte att presenteras i studien utan har istället haft funktionen av att ge en överblick över materialet. I analysen presenteras sedan artiklarna efter de teman som är mest framträdande för att ge en tydlig bild över vad de olika aktörerna menar att källkritikens syfte är i skolan. Detta diskuteras sedan i relation mot tidigare forskning och teori. Bearbetning av texter är en tolkande process och innebär således inte bara att tolka hur och vad som sägs, utan även vad som inte sägs. Ett problem med vald metod är att det är just mina tolkningar som ligger till grund för studiens resultat, en annan person skulle med andra ord kunna komma fram till andra slutsatser.

---

⁴¹ André, Jansson, *Mediekultur och samhälle: en introduktion till kulturteoretiska perspektiv inom medie- och kommunikationsvetenskapen*, Studentlitteratur, Lund, 2002, s. 71.

⁴² Aktant syftar till den eller det som spelar en typisk roll i en berättelse, ordet är nära besläktat med aktör, [https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/aktant-\(narratologi\)](https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/aktant-(narratologi)) [Hämtad 2022-11-08].

Diskursanalys

Denna studie syftar till att, genom användandet av en kvalitativ diskursanalys, tolka vad nyhetsmedier skriver om källkritiken i skolan och vad historieämnets roll är inom detta. För att besvara detta krävs det förståelse för språkets roll i denna rapportering. Hur vi talar om, och hur vi associerar vissa begrepp eller ord är ett resultat av rådande diskurs. Kristina Boréus förklarar begreppet diskurs som den till synes bakomliggande kunskapen kring ett ämne eller fenomen. Denna bakomliggande kunskap skapar i sin tur ett ramverk som vi förhåller oss till när vi använder ord och begrepp.⁴³

Vid en diskursanalys finns det vissa utgångspunkter som man måste ta i beaktning när man arbetar med sitt material. Dels bör man inte ta kunskap som given då vår världsbild och syn på kunskap är en produkt av den tid och kultur vi lever inom.⁴⁴ Synen på kunskap skiljer sig således åt och det krävs därför att man har en kritisk inställning till vad som betraktas som kunskap. Dels behöver man förstå det samband som finns mellan världsbildsuppfattningar och de sociala processer som påverkar dessa, att uppfattningen av vad kunskap är konstrueras utefter individens sociala interaktioner. Människors handlingar kommer således att påverkas av den sociala kontext, den tid och kultur som de lever inom och skapar genom detta ett ramverk kring sådant som synen på kunskap och vad som anses vara rätt eller fel beteende. Utöver ovan premisser måste man även betrakta diskursanalyser som en form av helhetslösning då de används både som metod och teori.⁴⁵ Språket är det essentiella i diskursanalyser och vilar på en bärande filosofisk tanke kring hur det formar samhällen.

---

⁴³ Kristina Boréus, Diskursanalys, i: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.), *Handbok i kvalitativa metoder*, Malmö 2012, s. 151.

⁴⁴ Marianne Winther Jørgensen & Louise Phillips, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000, s. 11.

⁴⁵ Jørgensen & Phillips 2000, s. 10.

Källmaterial

Studiens material består av 30 artiklar⁴⁶ från 24 svenska dagstidningar utgivna mellan 2010-2022. Kungliga biblioteket erhåller dessa dagstidningar och erbjuder tack vare deras digitalisering av materialet möjligheten att söka efter specifika ord vilket har underlättat mycket vid insamlandet av material. Utöver detta erbjuder de även möjligheten att ladda ned artiklar vilket möjliggjort efterarbete hemifrån. Denna studie ämnar studera vad historieämnets roll är i den allmänna samhällseliga diskussionen om källkritik inom skolan. Det finns givetvis många möjliga ingångar rörande källmaterial för att besvara denna fråga. Nyhetsmedier är något som når de flesta invånarna i samhället, dock i olika former.

Att jag har valt att studera just dagstidningar grundar sig dels i dess lättillgänglighet för människor. Många tidningsförlag erbjuder sina konsumenter tidningar i både pappersformat och digitalt format, de når således ut till en bred publik. Jag menar även att det i dagens samhälle finns ett visst motstånd mot att anpassa sin vardag för att se på Tv-nyheter, eller lyssna på radio-nyheter ett visst klockslag. Tidningar möjliggör således att individen får välja

---

⁴⁶ Sandra, Andersson. "Nya skolbiblioteket". *Tidningen Nordost* 1/3 2014. Andreas, Bendroth. "Källkritik viktigt när skolan hamnar mitt i historien". *Barometern* 11/3 2022. Björn, Berglund/TT. "Världens starkaste björn lär barn om källkritik". *Metro* [Stockholm] 16/1 2017. Håkan, Blomberg. "Fake news och fake history". *Uppsala Nya Tidning* 5/10 2019. Mathias, Bred. "Förintelsen är inte en åsikt utan ett faktum". *Norrbottnens-Kuriren* 18/10 2021. Ralph, Bretzer. "Granskar bluffar i historien". *Skånska Dagbladet* 16/7 2019. Hans-Erik, Carlborg. "Med makt kommer ansvar". *Folkbladet* [Umeå] 11/10 2019. Hanna, Carlsson. "Skilj inte källkritiken från ämneskunskaperna". *Barometern* 10/2 2017. Elisabeth, Eriksson. "På jakt efter det förflutna". *Norran* 5/12 2013. John, Falkirk & Kristina, Olsson. "Danmark förvånas över svensk antikendebatt – Låter helt galet". *Svenska Dagbladet* 30/9 2019. Elisabeth, Glaas. "Vill öka barnens digitala kompetens". *Umeå Tidning* 11/5 2016. Fredrik, Johansson. "Dumheter i skolans åsiktskorridor". *Svenska Dagbladet* 23/10–2021. Sune, Johansson. "Omstridd soldat föreläste på skola". *Östgöta Correspondenten* 28/1 2016. Malin, Lernfelt. "Farorna är stora med en historielös skola". *Motala & Vadstena Tidning* 22/4 2022. Malin, Lernfelt. "Låt inte källkritik för unga bli tomma ord". *Hallands Nyheter* 10/12 2019. Anna, Mattisson. "Så ska nätet bli tryggare för barn". *Härrydaposten* 14/12 2016. Percy, Nilsson. "Ny skola öppnad". *Jönköpingsposten* 23/11 2013. Lina, Nordquist & Oscar, Matti. "Skolan är nyckeln". *Uppsala Nya Tidning* 15/7 2018. N.N. "Man kan inte googla rätt om man inte har en resonansbotten av kunskap och förståelse för världen". *Svenska Dagbladet* 1/4 2018. Inger, Ramstedt. "Stor digital satsning på skolan". *Folkbladet* [Norrköping] 23/8 2017. Joanna, Sjölander & Roger, Åkesson. "Vi välkomnar källkritik i skolan". *Norrköpings Tidningar* 23/2 2017. Lilian, Sjölund. "Ingen kontroversiell fråga". *Hudiksvalls Tidning* 19/10 2021. Mia, Sköld. "Källkritik och ämnesundervisning". *Norrköpings Tidningar* 17/2 2017. Isak, Skogstad. "Strategin för digitalisering i skolan måste stoppas". *Dagens Nyheter* 9/11 2018. Cecilia, Sparre. "Gör källkritik till ett eget ämne på gymnasiet för att rädda demokratin". *Helsingborgsdagblad* 5/10 2016. Karin, Thurfjell. "16 timmar historia per läsår: Elever blir lätta villebråd". *Svenska Dagbladet* 29/9 2019. Cecilia, Tuohy. "Stöd för apartheid på skolas Facebooksida". *Katrineholmskuriren* 21/5 2015. Niklas, Westergren. "Digitaliseringskritik nödvändig och sund". *Gotlands Allehanda* 17/1 2020. Pontus, Westerholm. "Källkritik på konservativ grund". *Nya Wermlands-Tidningen* 13/3 2020. Carina, Wising. "Skolans hjärta kan få fint pris". *Katrineholmskuriren* 28/9 2016. Anita, Östberg. "Nazismens tankar bubblar upp igen". *Sundsvalls Tidning* 28/1 2015.

när den ska konsumera nyheter. Dels lämpar sig tidningar väl för denna studie då materialet är i textformat, det möjliggör med andra ord en mer lättöverskådlig bild över ämnet jämfört med exempelvis Tv eller radio. Artiklarna som används i denna studie är dels skrivna av personer inom skolvärlden, dels utanför skolvärlden. Detta menar jag kan tolkas som både en för- och nackdel. Å ena sidan ger det en klar bild av hur samhället kan tänkas uppfatta källkritikens roll i skolan då många olika röster hörs. Å andra sidan riskerar fördelningen av artiklar skrivna av personer inom och utom skolvärlden att ge en vinklad bild då den ena sidan kan vara överrepresenterad. Att använda tidningsartiklar som material kan ibland även bli missvisande då sådant som tidningens ideologiska ställning kan påverka vad som publiceras. Jag menar dock att det för denna studie inte påverkar dess resultat då det är just samhällsbilden av källkritikens syfte som är av intresse. Den bild som medier projicerar, oberoende dess ideologi, är således den bild som samhället får ta del av.

Urval

Det är framförallt det senaste decenniet som det sker en markant ökning av artiklar som berör skola och källkritik. Det kändes därför naturligt att välja denna tidsperiod och således relatera artiklarna mot Lgr- och Lgy11, vilka var de läroplaner som var i bruk under denna period. Alla artiklar som rör källkritik i ett skolsammanhang och historieämnet har undersökts, men vissa behandlas mer utförligt i analysen då många artiklar bygger på liknande resonemang.

Avgränsning

Att använda tidningar som material för denna studie grundar sig i att de når ut till en bred publik. Tidningarna publiceras många gånger i både digital och tryckt format och når således en stor del av landets population. Tidningarna har även olika ideologiska inriktningar vilket även det lämpar sig väl för denna studie då det fångar in flera nyhetsmediers bild av källkritikens syfte inom skolan. De tidningar som används som material i denna studie är även en blandning av morgontidningar respektive kvällstidningar vilket även det är en fördel då de olika kategorierna av tidning kan ha olika bilder av begreppets innebörd. För att bredda bilden av vad källkritik är i ett skolsammanhang hade jag även kunnat använda mig av

lärtidningar för att få in röster från verksamma inom skolan. Detta hade givetvis varit givande, samtidigt är jag intresserad av vad just samhället i stort får för bild av vad källkritikens roll är inom skolan. Min uppfattning är att det framförallt är personer som på något vis är sammankopplade med skolvärlden som konsumerar lärtidningar. Det hade således inte blivit representativt för denna studie att använda mig av den typen av källmaterial, även om det hade varit intressant.

Etiska överväganden

I denna studie presenteras genomgående namnen på de personer som förekommer i artiklarna vilket skulle kunna uppfattas som kränkande i de fall där jag skriver något negativt om deras skildring av källkritikens syfte i skolan. Jag menar dock att dessa personer har godkänt att publiceras i respektive tidning och således är införstådda med att deras åsikter kan komma att granskas.

Undersökning

Undersökningen baseras på 30 artiklar, publicerade mellan 2010–2022, som berör källkritik i skolan. Under analysen av mitt material fann jag vissa mönster kring mediernas bild av vad källkritikens syfte är i skolan. Det är framförallt två framträdande diskurser kring vad källkritik är, vilket i sin tur påverkar diskussionen om det. Dels är källkritiken något som behövs i dagens digitaliserade värld, det blir således en form av vaccin mot sociala medier och fake news. Dels är det förknippat med dess karaktärsskapande egenskaper där dess syfte snarare är att skapa välfungerande samhällsmedborgare. I det senare fallet lyfts ämnesspecifika kunskaper som ett led i denna process.

I diskursen där källkritik främst kopplas mot digitalisering är det få artiklar som talar om historieämnets roll i denna undervisning. Totalt rör det sig om 16 artiklar där källkritik kopplas mot just digitalisering, 3 av dessa relaterar i någon mån detta mot historieämnet. Av de artiklar där källkritikens syfte är kopplat mot dess karaktärsskapande egenskaper är historieämnet mer framträdande. Totalt rör det sig om 14 artiklar, varav 11 av dessa relaterar

det mot historieämnet i någon mån. Artiklarna presenteras nedan utifrån de teman som är framträdande i artiklarna.

Digitalisering

En övervägande del av artiklarna kopplar källkritikens syfte mot digitaliseringen.⁴⁷ Ulrika Kragner, rektor för den nyöppnade Råslättsskolan redogör för de fördelar dagens teknik kombinerat med klassrummen möjliggör. Genom användandet av smartboards kommer de gamla kartorna som tidigare associerats med klassrummet att vara ett minne blott. Kragner säger även något om källkritik med orden ”[v]i lär oss också källkritik när vi är uppkopplade i klassrummen”⁴⁸. Hur eleverna lär sig källkritik genom att vara uppkopplade blir dock osagt. Samtidigt baseras artikeln på en intervju, det kan med andra ord vara så att Kragner utvecklar dessa resonemang under intervjun men att skribenten valt att korta ner detta svar då det ska rymmas i en tidningsartikel. Bilden av att källkritikens syfte främst handlar om samhällets digitalisering delar även historieläraren Sofia Hård som menar att mycket av det man läser på internet inte är sant och att det förekommer mycket mytbildning.⁴⁹

Ida Bodén menar att digitaliseringens frammarsch är här för att stanna och att kunskap kring digital kompetens således bör läras ut redan i förskoleålder för att sedan byggas på under elevernas fortsatta skolgång.⁵⁰ Bodén arbetar som dataanalytiker och är även ambassadör för Upload⁵¹, hon menar att det saknas kompetens inom it och att samhället har ett stort behov av tillväxt inom just detta område. Hon menar även att denna utveckling kräver en djupare förståelse för källkritik hos eleverna och att skolan därför måste arbeta mer med detta i relation till digitaliseringen. Bodén vill alltså se en förändring i form av nya direktiv från Skolverket vilket hon menar skulle gynna samhällsutvecklingen.

---

⁴⁷ Bendroth, *Barometern* 11/3 2022.

Mattisson, *Härrydaposten* 14/12 2016. Berglund/TT, *Metro [Stockholm]* 16/1 2017. Tuohy, *Katrineholmskuriren* 21/5 2015. Ramstedt, *Folkbladet [Norrköping]* 23/8 2017. Lernfelt, *Hallands Nyheter* 10/12 2019. Westergren, *Gotlands Allehanda* 17/1 2020. N.N, *Svenska Dagbladet* 1/4 2018. Westerholm, *Nya Wermlands-Tidningen* 13/3 2020.

⁴⁸ Percy Nilsson, ”Ny skola öppnad”, *Jönköpingsposten* 23/11 2013.

⁴⁹ Anita Östberg, ”Nazismens tankar bubblar upp igen”, *Sundsvalls Tidning* 28/1 2015.

⁵⁰ Elisabeth Glaas, ”Vill öka barnens digitala kompetens”, *Umeå Tidning* 11/5 2016.

⁵¹ Upload är Dataföreningen Umeås projekt för att hjälpa unga med en karriär inom IT. Genom en digital plattform kan it-intresserade samtala med varandra och knyta viktiga kontakter för det framtida arbetslivet. <https://dfs.se/detta-ar-it-talangernas-nya-samlingsplats/> [Hämtad 2022-10-22].

Gemensamt för dessa artiklar är att begreppet källkritik blir något lösryckt ur sitt sammanhang. Den bild av källkritik som målas upp ovan menar jag riskerar att förenkla begreppets innebörd. Genom att endast koppla källkritik mot digitalisering förminskas den mer ämnesspecifika undervisningen kring ämnet vilket syftar till att i längden skapa ansvarsfulla samhällsmedborgare som kan värdera en källas användbarhet i olika sammanhang. Utifrån dessa artiklar skulle Enochssons tankar om att införa sökkritik som en ny gren inom källkritiken vara en lämplig lösning.⁵² Hon menar att detta skulle kunna leda till att eleverna i större utsträckning får lära sig att hantera de verktyg som digitaliseringen har medfört, exempelvis hur sökmotorer fungerar. Enochssons studie visar dock på brister i kompetens hos lärare kring just detta.

Bilden av att källkritikens roll i skolan främst ämnar att lotsa eleverna i det digitaliserade samhället delar även Lina Nordquist, riksdagskandidat och docent i fysiologi, och lärarstudenten Oscar Matti, även om de ger en något mer utvecklad bild av begreppet. De menar att den digitala utvecklingen och sociala medier bidrar till att falsk information och vilseledande rapportering sprids. De hänvisar även till tidigare forskning från Medieutredningen som visade att medier når allt färre människor och att förtroendet för medier har minskat. Detta menar de riskerar att leda till att antidemokratiska röster sprids i samhället. För att motverka denna utveckling krävs det att eleverna från tidig ålder erhåller kunskap om källkritik från skolan. Nordquist och Matti ger även ett mer djupgående resonemang kring vad källkritik faktiskt innefattar jämfört med många andra skribenter. De menar att

källkritik är så mycket mer än en lista över trovärdiga källor: det räcker inte att kunna peka ut vissa som pålitliga och hålla sig borta från andra. Även seriösa aktörer kan ju ha fel och sprida uppgifter som inte stämmer – även korrekt information och statistik kan presenteras på vilseledande sätt.⁵³

---

⁵² Enochsson 2019, s. 8-9.

⁵³ Lina Nordquist & Oscar Matti, ”Skolan är nyckeln”, *Uppsala Nya Tidning* 15/7 2018.

För att inläringen av källkritik ska vara effektiv krävs det att det kopplas mot ämnesundervisning och de menar att ämnen som historia och samhällskunskap fyller viktiga funktioner för denna inläring. Bortsett från att källkritiken ska vara en del av all ämnesundervisning menar de även att lärare behöver mer tid med eleverna. De förespråkar att det ska finnas avlastande yrkesgrupper inom skolan och att prov ska rättas central för att således frigöra denna tid för lärarna. Jag menar att Nordquist och Matti påbörjar en problematisering av begreppet källkritik i denna artikel. I de flesta artiklarna där begreppet källkritik främst presenteras som svaret på den ökade digitaliseringen utelämnas i många fall källkritikens användningsområden. Genom ovan citat pekar de på att källkritiken är ett mångfacetterat begrepp.

Det finns även artiklar med utgångspunkt i skolbiblioteken vid dess skildring av källkritikens roll i skolan. En av dessa handlar om ett nyöppnat skolbibliotek i Göteborg där skolan belyser att källkritik och läsfrämjande är viktiga frågor.⁵⁴ Skolbibliotekarien Hanna Thölin menar att skolbiblioteket främjar elevernas kunskaper kring bland annat informationskritik. Vidare menar hon att det i dagens mediesamhälle är extra viktigt att se på källor ur ett kritiskt perspektiv då information nu är så lättillgängligt. Att kunna värdera källor menar hon även är något som eleverna måste lära sig för att efter avslutade studier i grundskolan kunna söka sig vidare till högre studier. I Carlsson & Sundins studie lokaliserar de tre olika tillvägagångssätt kring hur grundskolor arbetar med sök- och källkritik.⁵⁵ Skolan som artikeln belyser skulle utifrån deras studie kategoriseras som en skola där informationssökning och källkritik ses som ett integrerat kunskapsinnehåll och där skolan har en form av gemensam plan över dess undervisning. I studien ingår även skolbibliotekarien och dessa har en något svårdefinierad roll inom förmedlandet av kunskap kring sök- och källkritik. Skolbibliotekarien är utbildade inom detta och lämpar sig därför väl för att förmedla denna kunskap till eleverna. Risken finns dock att lärare i för stor grad väljer att utlokalisera denna kunskapsförmedling till skolbibliotekarien och således får svårt att bedöma eleverna då de saknar underlag.

---

⁵⁴ Sandra Andersson, "Nya skolbiblioteket", *Tidningen Nordost* 1/3 2014.

⁵⁵ Carlsson & Sundin, 2018, s. 68.

Anna-Karin Sjökvist som arbetar i ett annat skolbibliotek menar att deras arbete är en viktig resurs för skolan, att de stöttar inläsning för nyanlända och kan hjälpa eleverna med deras gymnasiearbeten. Hon säger även [a]tt lära ut källkritik är också en viktig del av jobbet, inte minst i dessa dagar⁵⁶och påpekar även att det som står i skolbibliotekets böcker inte behöver vara sant. Slutligen menar hon även att det krävs god läskunnighet för att kunna orientera sig i dagens enorma informationsflöde. Sjökvist utvecklar inte vad hon egentligen syftar på när hon talar om att källkritik är viktigt under ”dessa dagar”. Det skulle dock kunna grundas i det som sker i USA under samma period. Donald Trump är i slutet av sin valkampanj och retoriken kring fake news har spridit sig runt om i världen. Ordvalet skulle med andra ord kunna vara kopplat till att elever inte vet vad de kan lita på och att skolbiblioteket således blir en viktig resurs i detta arbete. En annan tolkning av Sjökvists ordval skulle kunna vara att hon syftar till historiens föränderliga process, att böcker inte nödvändigtvis är uppdaterade och att delar av informationen i dem således är utdaterad. En tredje tolkning är att hon syftar på just digitaliseringen. Diskurser är ofta kopplade till professioner, vad Sjökvist egentligen syftar till i detta fall kanske ter sig självklart för hennes kollegor inom skolan. Men att som läsare av en dagstidning försöka tolka hennes argument blir i detta fall svårt och utan mer djupgående resonemang blir det således en tolkningsfråga.

Ur ett medie-teoretiskt perspektiv är denna artikel särskilt intressant då Sjökvists resonemang öppnar upp för flera tolkningar. Innebörden av begreppet källkritik påverkas av den diskurs som är rådande vid författandet av artikeln, likaså kommer mottagaren av artikeln att vara påverkad av en viss syn på begreppets innebörd vilket i sin tur är ett resultat av den kultur mottagaren är bekant med.⁵⁷ Sjökvists ordval kan således leda till helt skilda ställningstaganden för artikelns mottagare beroende på vilken diskurs kring begreppet källkritik som används.

---

⁵⁶ Carina Wising, ”Skolans hjärta kan få fint pris”, *Katrineholmskuriren* 28/9 2016.

⁵⁷ Bruhn Jensen, 2009, s. 32 & Jansson, 2002, s. 71.

Källkritik som eget ämne

Det finns även artiklar som rör frågan om källkritik borde bli ett eget ämne i gymnasieskolan. I en insändare i tidningen *Helsingborgs dagblad* åberopar beteendevetenskapsstudenten Cecilia Sparre detta.⁵⁸ Hon menar att dagens informationssamhälle ställer högre krav på kunskap om källkritik och att den kunskap som eleverna erhåller i dagens skola inte räcker till. Hon lyfter historieämnet och menar att det är ett av få ämnen som faktiskt fostrar kritiskt tänkande men att det krävs mer undervisning kring källkritik för att eleverna ska kunna orientera sig i informationssamhället. Sparres förslag till lösning är att Sverige likt många andra länder ska införa ämnet Theory of knowledge vars syfte är att utveckla elevernas kritiska tänkande. Ämnet är en del av läroplanen för International Baccalaureate⁵⁹ och under lektionerna arbetar man med frågor som rör etik, filosofi och logik. Sparre menar att dagens skola fokuserar på faktakunskaper och kunskap som kan betygsättas. Vidare menar hon att fakta är lättillgängligt i och med internet och att eleverna därför istället borde bredda sin kunskap inom vad som utgör en tillförlitlig källa. Artikeln är publicerad cirka en månad före Trumps vinst i det amerikanska presidentvalet och Sparre gör liknelser mellan USA och Sverige och menar att det måste frigöras mer plats för källkritik, annars är demokratin hotad.

Det finns flera som instämmer med resonemanget om att göra källkritik till ett eget skolämne. I ett annat debattinlägg menar företrädare för Svensk Lokalmedia ”att källkritik bör bli ett eget ämne i skolan redan i lågstadiet eftersom det i förlängningen handlar om rikets säkerhet.”⁶⁰ Joanna Sjölander från socialnämnden och Roger Åkesson från utbildningsnämnden instämmer om att källkritik är en viktig fråga, de kommenterar dock inte om det är en fråga kopplat till rikets säkerhet. Istället menar de att digitalisering utgör ett visst hot då elever som har svårt att fastställa tillförlitligheten i källor riskerar att dela felaktiga uppgifter via sociala medier. De utvecklar även detta genom följande citat:

---

⁵⁸ Cecilia Sparre, ”Gör källkritik till ett eget ämne på gymnasiet för att rädda demokratin”, *Helsingborgs dagblad* 5/10 2016.

⁵⁹ International Baccalaureate erbjuder treåriga gymnasieprogram där elevernas betyg går att använda för att söka vidare till högre utbildningar i ett flertal länder.

<https://www.gymnasium.se/sok/international-baccalaureate-ib-stockholm> [Hämtad 2022-10-22].

⁶⁰ Joanna Sjölander & Roger Åkesson, ”Vi välkomnar källkritik i skolan”, *Norrköpings Tidningar* 23/2 2017.

Våra skolor ska förbereda unga människor för att leva i framtiden. En framtid där avstånden krymper fast vi inte rör oss rent fysiskt, och där en enstaka bit information lätt kan göras till beskrivning för ett land, eller ett folkslag.⁶¹

Sjölander & Åkesson visar genom detta på de många dimensioner som är kopplade till källkritik. Att elever, genom att dela felaktig information riskerar att öka klyftorna i samhället och cementera en vi och dem-mentalitet. Slutligen menar de även att den digitala utvecklingen leder till att teknik bli tillgängligt i yngre åldrar än tidigare och att källkritik därför måste vara ett inslag i barnens skolgång från tidig ålder.

Det finns även artiklar där det finns motstånd till idén om att göra källkritik till ett eget skolämne. Skolbibliotekarien Jenny menar att de som förespråkar införandet av källkritik som ett eget ämne inte är tillräckligt insatta i dagens skola. Hon vidareutvecklar detta genom att säga ”[k]ällkritik är nämligen inte ett innehåll att lära sig, såsom naturkunskap eller historia. Det är en metod och ett arbetssätt, som ska appliceras på olika ämnen.”⁶² Att kritiskt granska och ställa frågor menar hon måste vara sammanhängande med annan ämnesundervisning, det går inte att göra frånskilt. Hon avslutar sitt resonemang med att redogöra för den roll källkritiken redan har i styrdokumentet och menar att dess roll är framträdande samtidigt som hon förespråkar mer undervisning kring källkritik.

Jenny får medhåll i en debattartikel där Mia Sköld menar att den digitala utveckling har lett till att informationsinhämtning är mycket mer lättillgänglig och att detta ställer högre krav på eleverna när det kommer till att värdera tillförlitligheten hos källor. Den gemensamma nämnaren vid argumentationen om att källkritik borde vara ett eget ämne eller om det borde undervisas i samband med ämnesstudier är vikten av goda kunskaper kring källkritik för eleverna. Sköld menar att ”[k]ällkritik är viktigt, så viktigt att det inte ska vara ett eget ämne. Riktigt bra undervisning i källkritik ska göras i sitt sammanhang”⁶³ Det är således intressant att både de som vill göra källkritik till ett eget ämne och de som motsätter sig detta kommer

---

⁶¹ Sjölander & Åkesson, *Norrköpings Tidningar* 23/2 2017.

⁶² Hanna Carlsson, ”Skilj inte källkritiken från ämneskunskaperna”, *Barometern* 10/2 2017.

⁶³ Mia Sköld, ”Källkritik och ämnesundervisning”, *Norrköpings Tidningar* 17/2 2017.

till två skilda uppfattningar kring hur skolan borde arbeta med det trots att bägge sidors argument grundas i att källkritik är viktigt. Vidare ger Sköld mer ämnesspecifika exempel på hur källkritiken blir en del av ämnesundervisningen, för historieämnet menar hon att källkritiken förhindrar irrläror vid undervisning kring historiska händelser. Sköld avslutar sitt argument med att påpeka att källkritiken inte kan vara frikopplat från ämnesstudierna då vi genom kombinationen av dessa får ett verktyg att gallra våra informationsflöden med. Sköld förtydligar dock inte vad hon egentligen syftar på när hon menar att undervisning i källkritik ska göras i sitt sammanhang. Om källkritik hade varit ett eget ämne hade väl undervisningen kring källkritik skett i sitt sammanhang? Med vetskapen om att Sköld ställer sig kritisk till att göra källkritik till ett eget ämne blir man dock som läsare av artikeln införstådd i att något extra sker inom eleverna när källkritiken kopplas mot ämnesundervisning, även om det i detta fall är oklart vad. Jag menar att detta skulle kunna bota i den problematik kring begreppet källa som Stolare redogör för i sin forskning.⁶⁴ Han menar att den mer vardagliga tolkningen av begreppet är för framträdande i skolan, där källkritik syftar till att värdera och söka information men att den tolkande aspekten förbises. Jag menar att det är denna aspek som Sköld försöker förespråka, även om hon inte riktigt når fram.

Trots att Sköld ställer sig kritisk till att göra källkritik till ett eget ämne menar hon ändå att det finns problem med dagens upplägg. Hon menar att ämnesundervisningen i grundskolan borde efterlikna det upplägg som gymnasiet använder, att ämnen i högre grad slås ihop. Här blir hennes argument ganska svårtolkade då hon i viss mån verkar blanda ihop kursuppläggen i grundskolan och gymnasiet. Poängen är dock att källkritik riskerar att bli svårbedömt då det ska bedömas i många separata ämnen. Hade exempelvis ämnena historia, religion, samhällskunskap och geografi varit samlat under ett so-betyg hade det varit enklare att arbeta med källkritik som ett genomgående moment för alla ämnen. Uppfattning om att källkritik riskerar att bli svårbedömt när det behandlas i flera separata ämnen delar Carlsson och Sundin. Deras forskning visar även att skolor som undervisar källkritik som ett isolerat kunskapsinnehåll riskerar att deras eleverna uppfattar undervisningen som en upprepning och att den därför inte blir meningsfull.

---

⁶⁴ Skolverket, 2016.

Kontroversiella frågor

I Mjölby fick en skola utstå kritik från föräldrar när de bjöd in soldaten Jesper Söder att föreläsa om sin tid i Syrien där han stred mot Daesh. Föreläsningen äger även rum på Förintelsens minnesdag. I artikeln blir rektor Ed Huitema och historieläraren Göran Sparrlöf intervjuade och de menar att en föreläsning likt denna skapar flera intressanta ingångar till att arbeta med källkritik med eleverna. Sparrlöf redogör även för hur de konkret kommer att koppla källkritik till föreläsningen och säger att

[d]et finns flera frågor att gå vidare med. Det kan handla om källkritik, var sanningen finns i en militär konflikt. Hur man känner igen propaganda som sprids av olika sidor.⁶⁵

Dessa mer djupgående resonemang kring hur skolan faktiskt ska arbeta med källkritik i skolan tenderar att yttras av just verksamma lärare i de artiklar som rör ämnet. Sparrlöf säger även att

[d]et finns klassiska ingredienser av propaganda i Jespers föredrag. Han visar bilder på kvinnor, barn och djur samtidigt som han beskriver fiendens grymhet. Vi kommer självklart att prata om källkritik.⁶⁶

Rektorn instämmer med att skolan ska lära eleverna att tänka kritiskt och att detta har varit hans argument när föräldrar hört av sig och varit oroliga angående föreläsningen.

Tre artiklar handlar om Skolverkets nu borttagna riktlinjer kring hur man som historielärare kan arbeta med kontroversiella frågor.⁶⁷ De exempel som riktlinjerna gav var kopplade till Förintelsen och skulle då fungera som en hjälp till lärare när de stötte på elever som menade att Förintelsen var fake news och propaganda. Fredrik Johansson menar att kontroversiella

---

⁶⁵ Sune Johansson, ”Omstridd soldat föreläste på skola”, *Östgöta Correspondenten* 28/1 2016.

⁶⁶ Johansson, *Östgöta Correspondenten* 28/1 2016.

⁶⁷ Fredrik Johansson, ”Dumheter i skolans åsiktskorridorer”, *Svenska Dagbladet* 23/10–2021, Lilian Sjölund, ”Ingen kontroversiell fråga”, *Hudiksvalls Tidning* 19/10 2021, Mathias Bred, ”Förintelsen är inte en åsikt utan ett faktum”, *Norrbottnens-Kuriren* 18/10 2021.

frågor grundas i åsikter, exempelvis kring dödsstraff, abort eller antisemitism och att Skolverkets hjälpmedel därför är helt missvisande då Förintelsen inte är en åsikt utan ett faktum. Vidare menar han att "[k]unskap är förutsättningen för abstrakta resonemang om källkritik, kunskapens natur och dylikt"⁶⁸. Lilian Sjölund riktar även hon kritik mot Skolverket och menar att dess intention med att bredda elevernas förståelse för källkritik snarare leder till att eleverna blir konspirationsteoretiker. Mathias Bred utvecklar även resonemanget kring källkritikens roll inom kontroversiella frågor och menar att det är underligt att från Skolverkets sida utgå från just Förintelsen. Han menar att Förintelsen, ur ett källkritiskt perspektiv, är så pass väldokumenterat vilket gör det till en dålig ingång för att arbeta med källkritik.

Gemensamt för dessa artiklar, bortsett från deras kritik mot Skolverkets riktlinjer, är en oro för historieämnets fortsatta roll i skolan. Bred menar exempelvis att tilltron till historieämnet riskerar att skadas om ämnet ska tillåtas bli "en arena för ovetenskapliga debatter"⁶⁹. Jag menar att det finns två perspektiv kring vad begreppet källkritik innebär i dessa artiklar. Dels har vi Skolverkets tolkning av begreppet, där källkritik ska verka som ett medel för att visa på det orimliga med att, i detta fall, vara Förintelseförnekare. Dels har vi skribenterna vilka menar att källkritik och åsikter är två skilda ting och därför inte kan blandas. Det är även värt att notera att skribenterna inte har någon koppling till skolvärlden i den mening att de tidigare varit verksamma inom den. Debatten kring dessa riktlinjer som Skolverket publicerade ledde till att de slutligen plockades bort. Här blir således mediers påverkan på samhällsfrågor framträdande vilket går i linje med Strömbäcks forskning kring mediers inflytandet i samhället.

Två artiklar har sin utgångspunkt i Skolverkets förslag om att ta bort undervisning kring antiken i historieämnet för grundskolan.⁷⁰ Syftet med förslaget var att frilägga fler undervisningstimmar till andra delar av historieämnet som Skolverket menade fick för få undervisningstimmar. Hans Albin Larsson, pensionerad professor i utbildningsvetenskap och

---

⁶⁸ Johansson, *Svenska Dagbladet* 23/10–2021.

⁶⁹ Berg, *Norrbottnens-Kuriren* 18/10 2021.

⁷⁰ Karin Thurffjell, "16 timmar historia per läsår: Elever blir lätta villebråd", *Svenska Dagbladet* 29/9 2019, John Falkirk & Kristina Olsson, "Danmark förvånas över svensk antikendebatt – Låter helt galet", *Svenska Dagbladet* 30/9 2019.

historia menar att Skolverket snarare borde se över varför historieämnet har så få timmar. Han ser även risker med att plocka bort undervisning kring historiska epoker och kopplar det då mot källkritik med följande citat:

Många elever är i praktiken lätta viltbråd för den som vill ge dem färdiga slutsatser om varför nuet ser ut som det gör. De har ingen resistens. Även om de skulle ha lektioner i källkritik någon gång så hjälper inte det om man inte i sin person bär med sig ett sammanhang som gör att man kan knyta det man ser och hör till det man visste sedan förut.⁷¹

Skolverkets förslag om slopad undervisning kring antiken har sin utgångspunkt i att frigöra fler undervisningstimmar för andra historiska epoker. Det handlar således om ett försök till att effektivisera undervisningen, indirekt påverkas dock elevernas kunskapsförvärvning kring källkritik vilket är det Larsson främst är kritisk mot. Han menar att källkritiken inte går att förstå utan gedigna kunskaper kring historien och att denna förändring därför skulle få negativa konsekvenser för eleverna. Källkritik kan i detta fall förstås som en form av process som inte får frikopplas från ämnesstudier då det riskerar att leda till att eleverna saknar det sammanhang som krävs för att slutligen kunna bli fullvärdiga samhällsmedborgare.

Debatten kring antikens roll i historieämnet nådde även Danmark där Heidi Eskelund Knudsen i en artikel redogör för hur historieundervisningen i Danmark är utformad. Hon menar att lärarna i Danmark har mycket större frihet vid deras historieundervisning och menar att läraren får välja hur den ska ”[...]arbeta med kronologi och sammanhang, källkritik och historieanvändning.”⁷² Artikeln belyser inte källkritikens roll särskilt väl, den är dock intressant i en annan mening då den lyfter en bild av tillit till lärare som jag menar skiljer sig åt från lärare i svenska skolor. Knudsen menar att läraryrket i Danmark klassas som ett högstatusyrke och att lärare genom detta får mer frihet kring deras undervisning.

---

⁷¹ Thurfjell, *Svenska Dagbladet* 29/9 2019.

⁷² Falkirk & Olsson, *Svenska Dagbladet* 30/9 2019.

Historieämnet

I en artikel från tidningen *Norran* delar Marika Eserstam Kjellsson, arkivpedagog och föreståndare på Folkrorelsearkivet med sig av sina metoder för att öka intresset för historia hos eleverna på skolor i hennes närområde i Västerbotten. Genom att gräva ned föremål i marken för att sedan låta skolklasserna gräva upp dessa under våren menar hon att eleverna får ta del av en rolig aktivitet som gynnar deras historiekunskaper. Hon menar även att arkiv ”fått en ganska stor plats”⁷³ i den senaste läroplanen och att arkiv och källkritik är viktigt för historieundervisningen. Hon avslutar sitt resonemang med att säga att ”[d]et är ur källorna som vår historia skrivs”⁷⁴. Att arkiv fått en ganska stor plats i läroplanen Lgr11, vilken artikeln syftar på då det rör sig om elever i klass 6–9, är något missvisande. Arkiv nämns endast vid ett tillfälle i läroplanen och säger då att ”[v]ad historiska källor, till exempel dagböcker och arkivmaterial, kan berätta om Sveriges historia och om likheter och skillnader i levnadsvillkor för barn, kvinnor och män”⁷⁵. Kjellssons koppling mellan arkiv och läroplan kan vara resultatet av en skribent som försöker rymma mycket information på få ord. Det kan med andra ord vara så att Kjellsson även syftade till källkritikens roll i läroplanen. Artikeln saknar dock utvecklande resonemang kring varför källkritik är viktig för eleverna. Begreppet källkritik blir mer ett utfyllnadsord som används lösryckt ur sitt sammanhang.

I en krönika menar Håkan Blomberg att historieämnet fyller en viktig roll i skolan då det skapar förutsättningar för eleverna att få en djupare förståelse för källkritik.⁷⁶ Han menar att elever behöver erhålla gedigen kunskap om det förflutna för att kunna få ett helhetsperspektiv kring begreppet källkritik. I en annan artikel menar Anna Charlotta Gunnarsson och David Silva som driver utbildningsradions programserie *Fejk*⁷⁷ att historieämnet återigen måste lyftas fram. Bakgrunden till deras resonemang är retoriken kring fake news och de menar att det i dessa tider är särskilt viktigt att fakta lyfts fram.⁷⁸ I en annan artikel menar

---

⁷³ Elisabeth Eriksson, ”På jakt efter det förflutna”, *Norran* 5/12 2013.

⁷⁴ Eriksson, *Norran* 5/12 2013.

⁷⁵ *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2019*, Sjätte upplagan, Skolverket, [Stockholm], 2019, s. 208,

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/styrdokument/2019/loroplan-for-grundskolan-forskoleklassen-och-fritidshemmet-reviderad-2019> [Hämtad 2022-10-20]

⁷⁶ Håkan Blomberg, ”Fake news och fake history”, *Upsala Nya Tidning* 5/10 2019.

⁷⁷ Fejk är ett program från UR som genom att använda populärkultur ämnar att bredda kunskapen om kritiskt tänkande. <https://urplay.se/serie/201496-fejk> [Hämtad 2022-11-13].

⁷⁸ Ralph Bretzer, ”Granskar bluffar i historien”, *Skånska Dagbladet* 16/7 2019.

historieprofessorn Ulf Zander, och Helén Persson som är biträdande lektor i utbildningsvetenskap att historieämnet har förändrats.⁷⁹ Tidigare syftade ämnet till att ge eleverna kunskap om historiskt stoff medan det idag istället handlar om att utveckla specifika färdigheter såsom analysförmåga och källkritik. De menar dock att det är svårt att lära ut dessa färdigheter om det fränkopplas från just det historiska stoffet.

Gemensamt för dessa artiklar är att de målar upp en bild av källkritik som något mer komplext än vad det beskrivs som i många andra artiklar. Källkritiken blir här en form av tankesätt som formas av gedigna ämneskunskaper, snarare än en checklista över vad som utgör en tillförlitlig källa. Detta menar jag visar på hur olika diskurser kring ett begrepp kan leda till helt skilda åsikter kring dess användbarhet.

Slutdiskussion

Denna studies syfte är att förstå historieämnets plats i den allmänna mediediskursen om källkritik. För att komma underfund med detta har studiens material kategoriserats efter de teman som varit framträdande vid skildringen av begreppet källkritik, även om dessa teman i många fall går in i varandra. Jag vill poängtera att studien enbart visar på vad och hur nyhetsmedier skildrar begreppet. Hur det sedan mottas av tidningarnas läsare kan inte denna studie svara på. Samtidigt menar jag att det inte är en alltför långsökt slutsats att bilden som nyhetsmedier målar upp av ett fenomen i någon mån påverkar dess mottagare, vilket även Lippmans forskning visar på.⁸⁰ Medier konsumeras givetvis även av människor som har beslutsfattande funktioner och här visar Strömbäcks forskning även på ett samband.⁸¹ Det handlar då om, med Strömbäcks begrepp, vilken grad av medialisering som medier har på samhället. Alltså vilken grad av påverkan som medier har på samhällets olika beslutsfattande organ. Detta blir inte minst intressant vid de artiklar som behandlade frågan om antikens fortsatta roll i grundskolans läroplan för historieämnet.

---

⁷⁹ Malin Lernfelt, ”Farorna är stora med en historielös skola”, *Motala & Vadstena Tidning* 22/4 2022.

⁸⁰ Lippman 1922/1997, se Strömbäck 2008, s. 386–387.

⁸¹ Strömbäck 2008, s. 401.

Utifrån studiens första frågeställning, vilken syftar till att klargöra hur den allmänna diskursen om källkritik ser ut visar resultaten att begreppet källkritik främst associeras med digitaliseringen. Bilden av källkritik blir här en form av checklista som eleverna ska memorera för att sedan använda när de är ute på internet. I dessa fall blir källkritiken ofta presenterad på ett, enligt min mening, nästan humoristiskt sätt. Exempelvis som när gymnasieläraren Hans-Erik Carlborg säger att

[i] skolan lär vi våra elever källkritik. Det innebär att man inte ska tro allt man hör och läser och inte heller sprida vidare saker, utan att först förvissa sig om att det är sant. Vissa saker kan man tänka, men man behöver heller inte säga allt man tänker.⁸²

Det framgår även att det inte bara är diskursen kring begreppet källkritik som skiljer sig åt, utan även diskursen kring digitalisering. I vissa fall kopplas begreppet mot de möjligheter som det medför medan det i andra fall ses som ett yttre hot som skolan måste motverka. Dataanalytikern Bodén ser exempelvis samhällets behov av kompetent arbetskraft inom IT och menar därför att skolan bör arbeta mer med källkritik kopplat mot digital kompetens.⁸³ Läraren Isak Skogstad menar istället att skolans anammande av digitaliseringen riskerar att leda till att eleverna både får sämre kunskapsresultat och att deras digitala kompetens kan påverkas negativt då det bland lärarna ofta saknas kompetens inom ämnet.⁸⁴ Detta påstående går även delvis i linje med Enochssons forskning som visar att lärare saknar kompetens inom informationssökning vilket jag menar är en del av digitaliseringen.⁸⁵ Här menar jag att olika diskurser kring begreppet digitalisering således påverkar diskursen kring källkritik.

Källkritiken får dock en annan innebörd i de artiklar som rör frågan om att göra källkritik till ett eget ämne. Här förstås källkritik snarare som en form av tillstånd som skolan genom god undervisning kring ämnet ska försätta eleverna i. Här menar jag att det finns en skillnad jämfört med de artiklar som kopplar källkritikens syfte mot digitaliseringen.

---

⁸² Hans-Erik Carlborg, *Folkbladet [Umeå]* 11/10 2019.

⁸³ Glaas, *Umeå Tidning* 11/5 2016.

⁸⁴ Isak Skogstad, *Dagens Nyheter* 9/11 2018.

⁸⁵ Enochsson 2019, s 7.

I digitaliseringens fall påverkas diskursen kring begreppet källkritik beroende på om artikeln tar utgång i de positiva eller negativa aspekterna av samhällets digitalisering. I fallet med de artiklar som rör frågan om att göra källkritiken till ett eget ämne finns en form av konsensus kring vad begreppet källkritik innebär, trots att det leder till skilda uppfattningar kring hur undervisningen kring ämnet bör bedrivas. Här menar exempelvis Sparre, som ställer sig positiv till att göra källkritik till ett eget ämne, att historieämnet fyller en viktig funktion när det kommer till att fostra kritiskt tänkande, även om hon menar att denna undervisning inte är tillräcklig för eleverna.⁸⁶ Sköld som menar att källkritik inte bör bli ett eget ämne menar att undervisning i källkritik inte kan vara frikopplat från ämnesstudier då eleverna genom denna kombination får ett verktyg för att gallra deras informationsflöden med.⁸⁷ Jag menar att denna syn på begreppet källkritik är en form av påbyggnad av den syn som visade sig bland de artiklar som främst kopplade begreppet mot digitaliseringen. Källkritiken växer i detta sammanhang. Från att vara en form av lista över vad som är rätt eller fel blir källkritiken här en form av tillstånd.

Var finns då historieämnet inom denna diskurs? Ja, det kan man fråga sig. Historieämnet nämns visserligen i flera artiklar, men då är det främst i förbifarten. I några fall argumenteras det för att historieämnet behövs då det inte går att uppnå ett källkritiskt tillstånd om man inte samtidigt erhåller en historisk bakgrund. Historieämnet nämns även ofta implicit vid de få tillfällen då det överhuvudtaget nämns. Detta sker exempelvis när skribenterna talar om sammanhang. Sköld menar att ”[r]iktigt bra undervisning i källkritik ska göras i sitt sammanhang”⁸⁸ vilket då skulle kunna kopplas mot historieämnet. Denna tanke vidareutvecklar Thurfjell som säger att:

Många elever är i praktiken lätta viltbråd för den som vill ge dem färdiga slutsatser om varför nuet ser ut som det gör. De har ingen resistens. Även om de skulle ha lektioner i källkritik någon gång så hjälper inte det om man inte i sin person bär med sig ett sammanhang som gör att man kan knyta det man ser och hör till det man visste sedan förut.⁸⁹

---

⁸⁶ Sparre, *Helsingborgs Dagblad* 5/10 2016.

⁸⁷ Sköld, *Norrköpings Tidningar* 17/2 2017.

⁸⁸ Sköld, *Norrköpings Tidningar* 17/2 2017.

⁸⁹ Thurfjell, *Svenska Dagbladet* 29/9 2019.

Det sistnämnda citatet visar på historieämnets viktiga funktion som förmedlare av det förflutna, vilket är det Persson och Zander menar att skolan rör sig ifrån.⁹⁰ Och visst behövs historieämnet för att bredda elevernas källkritiska perspektiv! Läroplanerna lyfter denna aspekt av historieämnets roll inom denna kunskapsförmedling, dock i form av historisk källkritik. Det som skiljer den historiska källkritiken mot den mer vardagliga tolkningen av begreppet är den tolkande aspekten. Att elever utifrån historiska källor ska kunna tolka dessa genom källkritiska kriterier och bakomliggande kunskap om den tid som källan härstammar från. Stolares forskning visar att dessa olika synsätt på begreppet källa skapar viss problematik vid historieundervisning.⁹¹

Den diskurs av källkritik som porträtteras i denna studies källmaterial utelämnar denna aspekt av historieämnet, bortsett från artikeln om arkivpedagogen som grävde ner föremål i marken. Och kanske är det inte så konstigt då både Rosenlunds och Stolares forskning visar på att historieämnet är präglad av en berättartradition som i många fall hämmar elevernas kunskapsinläring kring källkritik.⁹² Johanssons forskning pekar även på att det finns en motsättning mellan läroplanens riktlinjer och hur undervisningen går till i praktiken.⁹³ Utifrån de resultat som ovan nämnd forskning visar på skulle det med andra ord kunna vara så att nyhetsmedier visar en korrekt bild över historieämnets roll inom kunskapsförmedlingen av källkritik. Samtidigt visar Bergs forskning att historieämnet kan bidra till effektiv undervisning kring källkritik så länge den relaterar undervisningen till sådan som är bekant för eleverna.⁹⁴ Det handlar med andra ord om att närma sig källkritiken försiktigt. Genom att föra en öppen diskussion med eleverna kring vad som kan tänkas utgöra en källa kan man sedan införa de källkritiska kriterierna och sedan arbeta med dessa kopplade mot sådant som eleverna finner intressant. Detta leder in sin till att eleverna utvecklar deras laborativa förståelse vilket innebär att de i högre grad kan se olika perspektiv utifrån resultaten.

---

⁹⁰ Lernfelt, *Motala & Vadstena Tidning* 22/4 2022.

⁹¹ Skolverket 2016.

⁹² Rosenlund 2015, se Johansson 2019, s. 11 & Skolverket 2016.

⁹³ Johansson 2019, s. 10–11.

⁹⁴ Berg 2021, s. 17–18.

Denna studies forskningsbidrag är att den visar att nyhetsmediernas bild av källkritikens syfte i ett skolsammanhang delvis skiljer sig åt från styrdokumentens skildring av det, vilken i sin tur kan påverka människors uppfattning av syftet. Hur just dessa artiklar påverkas dess läsare kan som sagt denna studie inte svara på. Förslag på vidare forskning vore därför att genom intervjustudier, enkätstudier eller annan relevant metod undersöka vad människor faktiskt anser att källkritik syftar till i ett skolsammanhang. Utifrån premissen att medier påverkar människor, vilket tidigare forskning visar på, menar jag att studiens resultat riskerar att hämma elevernas kunskapsutveckling inom källkritik. Undervisning sker inte bara i skolan, elevernas hem är även en viktig del av skolgången. Om vårdnadshavare får en förenklad bild över källkritikens syfte menar jag att det riskerar att leda till att eleverna inte får den hjälp de behöver i deras resa mot att bli fullvärdiga samhällsmedborgare.

Referenslista

Tidningsartiklar

Andersson, Sandra. ”Nya skolbiblioteket”. *Tidningen Nordost* 1/3 2014

Bendroth, Andreas. ”Källkritik viktigt när skolan hamnar mitt i historien”. *Barometern* 11/3 2022

Berglund/TT, Björn. ”Världens starkaste björn lär barn om källkritik”. *Metro [Stockholm]* 16/1 2017

Blomberg, Håkan. ”Fake news och fake history”. *Upsala Nya Tidning* 5/10 2019

Bred, Mathias. ”Förintelsen är inte en åsikt utan ett faktum”. *Norrbottens-Kuriren* 18/10 2021

Bretzer, Ralph. ”Granskar bluffar i historien”. *Skånska Dagbladet* 16/7 2019

Carlborg, Hans-Erik. ”Med makt kommer ansvar”. *Folkbladet [Umeå]* 11/10 2019

Carlsson, Hanna. ”Skilj inte källkritiken från ämneskunskaperna”. *Barometern* 10/2 2017

Eriksson, Elisabeth. ”På jakt efter det förflutna”. *Norran* 5/12 2013

Falkirk, John & Olsson, Kristina. ”Danmark förvånas över svensk antikendebatt – Låter helt galet”. *Svenska Dagbladet* 30/9 2019

Glaas, Elisabeth. ”Vill öka barnens digitala kompetens”. *Umeå Tidning* 11/5 2016

Johansson, Fredrik. ”Dumheter i skolans åsiktskorridorer”. *Svenska Dagbladet* 23/10–2021

Johansson, Sune. ”Omstridd soldat föreläste på skola”. *Östgöta Correspondenten* 28/1 2016

Lernfelt, Malin. "Farorna är stora med en historielös skola". *Motala & Vadstena Tidning* 22/4 2022

Lernfelt, Malin. "Låt inte källkritik för unga bli tomma ord". *Hallands Nyheter* 10/12 2019

Mattisson, Anna. "Så ska nätet bli tryggare för barn". *Härredaposten* 14/12 2016

Nilsson, Percy. "Ny skola öppnad". *Jönköpingsposten* 23/11 2013

Nordquist, Lina & Matti, Oscar. "Skolan är nyckeln". *Uppsala Nya Tidning* 15/7 2018

N.N. "Man kan inte googla rätt om man inte har en resonansbotten av kunskap och förståelse för världen". *Svenska Dagbladet* 1/4 2018

Ramstedt, Inger. "Stor digital satsning på skolan". *Folkbladet [Norrköping]* 23/8 2017

Sjölander, Joanna & Åkesson, Roger. "Vi välkomnar källkritik i skolan". *Norrköpings Tidningar* 23/2 2017

Sjölund, Lilian. "Ingen kontroversiell fråga". *Hudiksvalls Tidning* 19/10 2021

Sköld, Mia. "Källkritik och ämnesundervisning". *Norrköpings Tidningar* 17/2 2017

Skogstad, Isak. "Strategin för digitalisering i skolan måste stoppas". *Dagens Nyheter* 9/11 2018

Sparre, Cecilia. "Gör källkritik till ett eget ämne på gymnasiet för att rädda demokratin". *Helsingborgsdagblad* 5/10 2016

Thurfjell, Karin. "16 timmar historia per läsår: Elever blir lätta viltbråd". *Svenska Dagbladet* 29/9 2019

Tuohy, Cecilia. "Stöd för apartheid på skolas Facebooksida". *Katrineholmskuriren* 21/5 2015

Westergren, Niklas. "Digitaliseringskritik nödvändig och sund". *Gotlands Allehanda* 17/1 2020

Westerholm, Pontus. "Källkritik på konservativ grund". *Nya Wermlands-Tidningen* 13/3 2020

Wising, Carina. "Skolans hjärta kan få fint pris". *Katrineholmskuriren* 28/9 2016

Östberg, Anita. "Nazismens tankar bubblar upp igen". *Sundsvalls Tidning* 28/1 2015

Litteratur

Berg, Mikael, 'Källkritik i skolan [Elektronisk resurs] Historielärares förståelser av källkritik som disciplinär, laborativ och kontextuell kunskap i ett progressionsperspektiv', *Nordidactica: Journal of Humanities and Social Science Education.*, 15:1, 1–25, 2021
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:du-37588> [Hämtad 2022-11-08]

Berättande tradition utmanar historisk källhantering. Stockholm: Skolverket, 2016.
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/berattande-tradition-utmanar-historisk-kallhantering> [Hämtad 2022-11-05]

Boréus, Kristina, Diskursanalys, i: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.), *Handbok i kvalitativa metoder*, Malmö 2012

Bruhn Jensen, Klaus, *Medier och samhälle: en introduktion*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009

Carlsson, Hanna & Sundin, Olof, *Sök- och källkritik i grundskolan [Elektronisk resurs] En forskningsrapport*, Lund University, Lund, 2018
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-92285> [Hämtad 2022-10-09]

Drotner, Kirsten (red.), *Medier och kultur: en grundbok i medieanalys och medieteori*, Studentlitteratur, Lund, 2000

Enochsson, Ann-Britt "Hur talet om källkritik kan motverka sitt syfte", *KAPET Karlstads universitets Pedagogiska Tidskrift*, 15: 2 (2019), s. 5–10.
<http://kau.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1379091&dswid=-5369> [Hämtad 2022-10-01]

Jansson, André, *Mediekultur och samhälle: en introduktion till kulturteoretiska perspektiv inom medie- och kommunikationsvetenskapen*, Studentlitteratur, Lund, 2002

Johansson, Patrik, *Lära historia genom källor: undervisning och lärande av historisk källtolkning i grundskolan och gymnasieskolan*, Institutionen för de humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnena didaktik, Stockholms universitet, Diss. (sammanfattning) Stockholm: Stockholms universitet, 2019, Stockholm, 2019

Jørgensen Winther, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2019, Sjätte upplagan, Skolverket, [Stockholm], 2019,

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/styrdokument/2019/laroplan-for-grundskolan-fo-rskoleklassen-och-fritidshemmet-reviderad-2019> [Hämtad 2022-10-20]

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011

[Elektronisk resurs], Skolverket, Stockholm, 2011 <http://hdl.handle.net/2077/31404> [Hämtad 2022-10-20]

Strömbäck, Jesper, 'Medialisering och makt [Elektronisk resurs] En analys av mediernas politiska påverkan', *Statsvetenskaplig Tidskrift.*, 110:4, 385–405, 2008

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-9642> [Hämtad 2022-11-07]

Internetkällor

Dataföreningen. Upload är it-talangernas nya samlingsplats. *Peter Johansson*. 27/4 2016.

<https://dfs.se/detta-ar-it-talangernas-nya-samlingsplats/> [Hämtad 2022-10-22]

Keystone Education Group. International Baccalaureate (IB) i Stockholm. u.å.

<https://www.gymnasium.se/sok/international-baccalaureate-ib-stockholm> [Hämtad 2022-10-22]

Nationalencyklopedin. Aktant. u.å.

[https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/aktant-\(narratologi\)](https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/aktant-(narratologi)) [Hämtad 2022-11-08]

Sveriges Utbildningsradio AB. Fejk. *Margaretha Eriksson*. u.å.

<https://urplay.se/serie/201496-fejk> [Hämtad 2022-11-13].

Weibull, Lennart & NE-redaktionen. Dagstidning. *Nationalencyklopedin*, u.å.

<https://www-ne-se.till.biblextern.sh.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/dagstidning>
[Hämtad 2022-11-22]